

handleiding

Hoe word je imker?

Alles over zelf bijen gaan houden

Nederlandse BijenhoudersVereniging

Inhoud

Uitgave voor niet-imkers

Hoe word je imker?	3
Eerst op cursus	4
Wat heb je nodig?	5
Hoe kom je aan een volk?	6
Een plekje voor je bijen	7
Voedsel voor je bijen	8
Bloemen voor bijen	9
Welke bloemen	10
Elk seizoen is er bijenwerk	11
Kost bijenhouden veel tijd?	12
B&B voor alleenstaande bijtjes	13
Eigen honing	14
Meer lezen over bijen(houden)	15
Bijenhouders Netwerk NBV	16

Colofon

Deze brochure is een uitgave van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging NBV, bedoeld voor iedereen die er over peinst ooit bijen te gaan houden, maar niet weet hoe te beginnen. De tekst verscheen eerder in een speciale editie van het vakblad Bijenhouden in juni 2012, in het Jaar van de Bij.

Zie ook www.bijenhouders.nl

Deze uitgave is gemaakt door Tineke Brascamp, Marga Canters, Kees van Heemert, Mari van Iersel, Frank Moens, Henk van der Scheer, Adindah Visser en Cor Vonk Noordegraaf. Gerjanne Beumer, Mart v.d. Boogaert, Wim van Hof (GAW), Mari van Iersel, Joop Koopman, Hennie Oude Essink, Sia Prins, Henk van der Scheer, Astrid Schoots, Studio Flip, Arend Verwoert, Jeroen Vorstman, Guy Ackermans, Koen Suyk, Dorien Vorstman-Dorrepaal en Johan de Vries maakten de foto's.

Advies en productie: Frank Moens

Vormgeving en opmaak: Communicatiebureau de lynx

Druk: BDU

Redactieadres: Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

NBV - herdruk september 2016

Hoe word je imker?

Hoe word je imker? Heel eenvoudig, door bijen te gaan houden. Maar hoe kom je aan bijen? Kun je die in elke tuin kwijt? Bijen steken toch, of steken ze hun eigen imker niet omdat ze die kennen?

Vroeger werden mensen imker om met honing wat geld te verdienen. Maar er is veel veranderd, zeker in Nederland, en tegenwoordig beginnen de meesten met het houden van bijen omdat die zo fascinerend zijn, een verbazingwekkend stukje natuur. Kijken hoe ze druk af- en aanvliegen bij hun kast of korf verveelt nooit, net zomin als kijken naar openhaardvuur of golven in de branding. De natuurliefhebber droomt bij het volgen van die bijen: "Als ik zo iets eens in mijn eigen tuin had! En wat gebeurt er daarbinnen wel niet?" Als het je zo vergaat, kan je maar het beste een kast met een bijenvolk in je tuin zetten, mogelijk blijkt het de liefde van je leven. Af en toe een steek neem je dan ook wel voor lief...

Wie even googelt en 'bijen houden' intikt, wordt overspoeld met hits. Voor een leek is het niet eenvoudig om daarin het kaf van het koren te scheiden en die informatie te vinden die je als aanstaand imker echt verder helpt. Ga daarom liever op zoek naar een imker als vraagbaak, of nog beter: volg een beginnerscursus Bijenhouden. Veel plaatselijke bijenhoudersverenigingen organiseren dat soort cursussen. Ze starten tussen januari en maart. Kijk tegen die tijd maar eens op www.bijenhouders.nl, de site van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV). Onder het kopje Onderwijs is met een beetje zoeken te achterhalen waar er in de buurt zo'n basiscursus gegeven wordt.

'Als de bijen je in hun greep krijgen ben je verkocht. Zo was er eens een oude imker die zijn bijen wegdeed omdat hij ze niet meer kon verzorgen. Maar daarna kon hij niet meer slapen en hebben collega-imkers maar weer bijen in zijn tuin gezet.'
Astrid

Eenmaal gediplomeerd en in bezit van een eigen volk, begint het pas echt. Nou ben jij verantwoordelijk voor dat bijenvolk en moet je de goede maatregelen nemen. Het duurt een paar zomers voor je echt vertrouwd bent met die bijen en ze een beetje begrijpt. Je weet dat ze voldoende voedselvoorraad nodig hebben om de winter door te komen, maar hoe weet je nu of je ze genoeg suiker gevoerd hebt? Je weet dat een bijenvolk ziek kan worden, maar waaraan zie je dat? Je leest het lesboek nog eens door, je maakt de bijenkast nog eens open en je inspecteert het volk en zijn voorraden. Je informeert eens bij anderen hoe zij het doen en je komt erachter dat wat jij op cursus hebt geleerd door lang niet alle imkers precies zo gevolgd wordt. Kortom, in het begin is het leven van een verse imker vol onzekerheden.

Maar geleidelijk aan krijg je ervaring en ontwikkel je je eigen manier van werken.

En die steken?

Na enige tijd ontdek je hoe en wanneer een bijenvolk zo te behandelen dat het niet onrustig of agressief wordt. En als je dan ook over de schrik voor de onvermijdelijke bijensteek heen bent, mag je jezelf imker noemen. Je voelt je ook imker als de bijen op een gegeven ogenblik de honingkamer gevuld hebben met honing. Terecht ben je trots op dat eerste potje, iets mooiers bestaat er niet. Het bewijst dat je het met je bijen goed hebt gedaan.

Yes!

Eerst op CURSUS

Insecten zoals honingbijen zijn ons vreemd. Om ermee te leren omgaan, is overdracht van kennis en vaardigheden van ervaren naar beginnende imkers onontbeerlijk. Het volgen van een basiscursus is eigenlijk een vereiste om met succes bijen te kunnen houden. De meeste cursussen worden gegeven onder auspiciën van de NBV-commissie Bijenteeltonderwijs en daar hoort een landelijk erkend NBV-diploma bij.

Wat leer je er?

Een basiscursus begint meestal vroeg in het jaar met een aantal lesavonden met theorie over honingbijen en bijenhouden. Het leeuwendeel van de basiscursus vormen de praktijklessen. Daar leer je hoe het bijenvolk zich in de loop van het jaar ontwikkelt en hoe de imker daarop moet reageren. Dat gebeurt door daadwerkelijk in bijenvolken te werken. Het bijenvolk kan zich heel goed ontwikkelen zonder imker, maar dan volgt het zijn eigen weg. De imker wil graag honing oogsten en voorkomen dat zijn bijenvolk overlast veroorzaakt door te gaan zwermen. Om honing te kunnen oogsten zal de imker de natuurlijke ontwikkeling van het bijenvolk versterken en om zwermen te voorkomen neemt hij maatregelen. Bovendien geeft hij zijn bijen, in ruil voor een honingooft, een voorraad voedsel om de winter mee door te komen. Ook bijgezondheid komt op de basiscursus aan bod.

*'Over de bloemetjes en de bijtjes wist ik wel iets.
En dat bijen honing maken wist ik ook nog.
Maar daar hield mijn kennis van bijen wel op.
Inmiddels weet ik meer van bijen dan ik ooit had durven dromen. Ik stapte in een cursus bijenhouden en leerde een heel nieuwe wereld kennen.'*
Edith

Waar worden ze gegeven?

Iedereen die interesse heeft, kan zo'n cursus volgen. Op www.bijenhouders.nl staat onder 'onderwijs' onder het kopje 'cursussen' een overzicht. Vaak worden ze georganiseerd door actieve plaatselijke verenigingen.

Kosten

Gewoonlijk ligt de cursusprijs tussen € 100,- en € 175,-. Dat bedrag verschilt omdat niet alle organiserende verenigingen

over dezelfde mogelijkheden beschikken. Soms moeten er voor de praktijklessen bijenvolken gehuurd worden. Soms is er een eigen bijenstand en hoeft men geen leslokaal te huren. Sommige cursussen vragen de deelnemer zelf beschermende kleding mee te brengen: bijenkap, overall, laarzen, handschoenen. Bij andere kan men deze spullen gedurende de praktijklessen lenen.

Lesmateriaal

Voor de basiscursus kun je het boek gebruiken: BIJENHOUDEN Hoe doe je dat? door Friedrich Pohl, te koop in het Bijenhuis te Wageningen. Samen met de theorie- en praktijklessen geeft dat een goede basis om met bijenhouden te beginnen. Tijdens het cursusjaar is men gratis lid van de Nederlandse Bijen- houders Vereniging. Men krijgt dan automatisch het verenigingstijdschrift 'Bijenhouden', met allerlei praktische informatie en achtergronden, en ook de digitale nieuwsbrief Imkernieuws.

Bij de basiscursus Bijenhouden van de NBV wordt het boek gebruikt van Friedrich Pohl (2008) 'Bijenhouden, hoe doe je dat?' Vertaling en bewerking voor Nederland en België: Jan Charpentier. Serie Tirion Natuur. Tirion, Baarn. 124 p., met register. ISBN 978 90 5210 699 1. Te koop bij het Bijenhuis.

Wat heb je nodig?

Bijhouden is niet direct een goedkope hobby, mocht je willen beginnen met investeren in nieuwe materialen. Maar via de rubriek Vraag en aanbod in het blad Bijhouden van de NBV en ook via Marktplaats ben je waarschijnlijk goedkoper uit (er zijn ook imkers die ermee stoppen, al is dat vaak met tegenzin).

Vaak helpen ook de bijhoudersvereniging of collega-imkers je in het begin vooruit, bijvoorbeeld door samen honing te slingeren. De meeste beginnende imkers krijgen hun eerste volkje cadeau. Nog een goede raad: als je tweedehands spullen gaat kopen, neem dan een ervaren imker mee die je helpt de kwaliteit ervan te beoordelen. De kosten voor kunstraat en suiker komen jaarlijks terug.

'Ik heb me altijd beziggehouden met manieren om bijen te houden voor zo min mogelijk geld.

Mijn oog viel natuurlijk onmiddellijk op de korf en daarna de lattenkast - de 'top bar hive' in het Engels.

Bart

Bijenkast (de nummers tussen haakjes verwijzen naar de foto)

- Bijenkast met twee broedkamers, een honingkamer, bodem, dekplank, dak (1)
- 50 raampjes (30 voor in de kast en 20 als reserve) (2,3)
- 3 kg kunstraat (2,3)
- 250 gr raampjesdraad RVS
- bijenvolk
- en aan het einde van de zomer:
- 20 kg suiker plus voerbak
nieuwwaarde ± € 500,-

Om in het bijenvolk te kunnen werken heb je nodig:

- beroker (4)
- kastbeitel (5)
- vegertje (6)
- beschermende kleding (7)
nieuwwaarde ± € 200,-

Voor de honingogst heb je nodig:

- honingslinger
- honingzeef
- ontzegelvork
- aftapvat
nieuwwaarde ± € 700,-

Hoe kom je aan een volk?

Het is een spannend moment als je voor het eerst bezitter bent van een bijenvolkje. Vanaf dat moment ben je verantwoordelijk voor het wel en wee daarvan, maar hoe kom je aan een volk? Er zijn verschillende mogelijkheden.

- Volg je een basiscursus bijhouden dan is het de goede gewoonte in de imkerwereld dat je aan het eind van de cursus met een volk naar huis gaat. In veel gevallen heb je het als jong volkje tijdens de cursus gekregen en het verder verzorgd.
- Als je je als nieuwbakken imker aansluit bij een lokale imkervereniging dan zullen de imkers je met alle plezier aan een bijenvolk helpen. Ze steken ook graag de helpende hand toe om je gedurende het seizoen de praktijk verder onder de knie te laten krijgen. Misschien is er in het voorjaar niet direct een volk beschikbaar, maar zodra de tijd van het zwermen aanbreekt zijn er genoeg bijen en nieuwe koninginnen om een kastje mee te vullen. Dit is zeker het geval als je van te voren hebt laten weten dat je een volk zoekt en een kast gereed hebt staan.
- Voor een bijenvolk kun je ook naar de markt gaan, een bijenmarkt wel te verstaan. Bijenmarkten worden op tal van plaatsen in het land gehouden, met name van maart tot oktober. De website van de NBV vermeldt ze in de activiteitenagenda. Niet op elke markt worden bijenvolken aangeboden, dus het is verstandig van tevoren te informeren. Op de markten zijn bevolkte korven of kasten, zes- of tienramers, te koop. De prijzen lopen uiteen van € 70 tot € 120, afhankelijk van de grootte van het volk, het ras en hoeveel vraag er naar volken is. Afdingen kan ook!
- In het verenigingsblad 'Bijhouden' van de NBV worden vrijwel het hele jaar bijenvolken aangeboden. Vaak van bepaalde rassen. Dat geldt uiteraard ook voor de eerder genoemde mogelijkheden. Maak dus van tevoren een keuze en laat je adviseren door collega-imkers. Komt jouw volk te staan op een verenigingsbijenstand waar al een bepaald ras gangbaar is, dan heb je niet veel keus. Koop geen kat in de zak! Als je twijfelt of je wel de goede beslissing kunt nemen, vraag dan een ervaren imker mee.

Zuiver ras?

Net als bijvoorbeeld bij paarden zijn er bij de honingbij rassen. In Nederland zijn de bekendste Carnica en Buckfast, alle twee bekend om hun zachtaardigheid. Om hun goede eigenschappen zijn ze in de vorige eeuw vanuit het buitenland hierheen gehaald. Voor beide rassen zijn er speciale, geïsoleerd liggende bevruchtungsstations. Daar staan alleen volken van dat ras. Zo worden Ameland en Marken voor het Buckfastras gebruikt, en Vlieland voor Carnica. Ook via kunstmatige inseminatie van een jonge koningin met sperma van darren van bekende afstamming worden raszuivere bijenkinderen verkregen.

Het opkweken van koninginnen uit uitgekozen larfjes, koninginnenteelt, is een kunst apart, die behoorlijk wat vakmanschap vraagt. Veel imkers kopen wel eens een raszuivere koningin van een goede koninginnenteeler. Die raszuiverheid gaat op de stand met de volgende generatie verloren. Daardoor bezitten de meeste bijenhouders vooral 'huis-tuin-enkeuken-bijen', een mengvorm zoals die - als je niets bijzonders doet - vanzelf ontstaat en die een grote variatie aan eigenschappen vertoont, goede en minder goede. Het oorspronkelijke landras van noordwest Europa, ook wel zwarte bij genoemd, is hier vrij zuiver hoofdzakelijk te vinden op Texel.

Een plekje voor je bijen

Een plek om bijen neer te zetten moet aan twee eisen voldoen.

Allereerst moet er genoeg voedsel zijn. Dat houdt in dat er van maart tot november altijd bloeiende planten te vinden zijn. Bijen vliegen tot wel drie kilometer ver. Een halflandelijke omgeving voldoet daarom uitstekend: daar valt het hele jaar door het een en ander te halen. Beperk zondig het aantal volken. Maar ook een doorsnee woonwijk met voor- en achtertuintjes is heel geschikt.

Een tweede vereiste is dat het bijenvolk geen overlast veroorzaakt. Een met een hoge haag afgeschermd hoek is al gauw een geschikte plek. Ook hier moet je je een beetje beperken wat het aantal volken betreft: een stuk of vier is in de gemiddelde achtertuin vaak wel het maximum. Rekening houden met je burens is van belang. Die moeten er op kunnen vertrouwen dat eventuele problemen met bijen opgelost worden. Een praatje over de nieuwe hobby en af en toe een potje honing helpen als er onverhoeds een bijenzwerm in hun tuin terecht komt. Raadpleeg wel eerst de algemene plaatselijke verordening over bijenhouden.

Er zijn imkerverenigingen die beschikken over een zogenaamde verenigingsstal. Die is dan bedoeld voor imkers voor wie het moeilijk is bijen bij huis te houden. Zo'n stal staat meestal halflandelijk. Je ontmoet er collega's met wie je kan overleggen als de bijen weer eens anders reageren dan je verwachtte.

Een combinatie is ook mooi: één volk in je niet zo grote achtertuin en de andere in de verenigingsstal. Voor een imker is er niets mooier dan telkens even naar zijn kasten kijken. Zijn de bijen actief? Komen ze met veel stuifmeel binnen?

Even genieten van de zoemende drukte.
Ontspanning na een drukke werkdag...

Zoem

Voedsel voor je bijen

Ook honingbijen moeten eten - ze leven niet van de wind, al kun je hun hapjes niet zo goed zien. We kennen allemaal het plaatje van een honingbij op een bloem en dat ze daar nectar komt snoepen is welbekend. Minder bekend is dat bijen daar als voedsel ook stuifmeel verzamelen. In het voorbijgaan daarmee dan andere bloemen bestuiven is dus niet het enige wat ze met dat stuifmeel doen.

De aantrekkelijke nectar bevat vooral suikers, energiebron om te vliegen en grondstof voor de bijenwas voor de raten. Eenmaal thuis, draagt onze vliegbij de nectar als een zoete druppel over aan de huisbijen, die ze in de raten opslaan. Een deel wordt in de honingmaag achtergehouden zodat de voedselzoekster tijdens de volgende vlucht niet van haar stokje gaat. Ook de stuifmeelkorrels, die ze als een klein 'meelballetje' aan beide achterpoten heeft meegedragen, worden in de raat opgeborgen. In stuifmeel zitten belangrijke eiwitten, bouwstoffen voor larven, jonge bijen en de koningin.

Omloopsnelheid en voorraadbeheer

Als de koningin zomers volop met de eileg bezig is, moeten er ook veel larfjes en jonge bijtjes worden gevoerd. Het is dan alle hens aan dek om de 'vakken bij te vullen' met het voedsel dat de vliegbijen steeds weer thuisbrengen. Zonder streepjescode weten de huisbijen de voedselpakketjes netjes in hun magazijnen op te bergen, handig vlakbij de kraamkamer waar de jonge generatie wordt gevoed.

Een volk verzamelt per seizoen wel zo'n 28 kg stuifmeel, waarvan een deel in een paar kilo bijen wordt omgezet. En dan zijn er in voorjaar en zomer een paar bijzondere klanten, de nieuwe koninginnen. Voor hen wordt een speciaal eiwitdieet bereid, de koninginnengelei.

Zo gaat het wekenlang door. Het hangt van de bloemen af, en ook van het weer, of de aangevoerde eiwitten voor de bijen gevarieerd genoeg zijn om gezond te blijven en ziekten af te weren. Variatie, een soort Schijf van Vijf in de voeding, is ook voor bijen onontbeerlijk.

Wintervoorraad

En dan loopt de zomer op zijn einde en bereidt het volk zich voor op de winter. Stuifmeelvoorraden worden netjes afgedekt met een laagje honing. Ook de honingvoorraad wordt afgedekt. En ook de suiker. Want als de imker honing heeft geslingerd, soms wel 50 potjes van een kast, zal hij tijdig zorgen voor voldoende aanvullende suiker om het volk de winter te laten doorkomen. Het is voor de bijen brandstof voor koude dagen, zonder voedselaanvoer van buiten.

'Nu is het winter en ik stel me voor hoe de bijen zich als een groot kloppend kart door de kou heen slaan, het ritme van het leven zelf.'

Carlijn

De stuifmeelklompjes hebben vaak mooie kleuren en door de kleur weet je dikwijls welke planten ze bezocht hebben. Stuifmeel van de paardenkastanje bijvoorbeeld is rood, ook dat van de witte bloem

Bijen halen ook water, voor de voeding en ook voor de airconditioning. Bij warm weer waaiëren ze bij de kastopening met hun vleugels. Daardoor verdampt er water en de warmte wordt naar buiten afgevoerd

Stuifmeeleiwit
babyvoedsel en koninklijke kost

Bloemen voor bijen

Bijen hebben de bloemen nodig voor hun eten – nectar en stuifmeel. En bloemen moeten bestoven worden om zaad te vormen. Daarvoor zorgen vaak de bijen. Die zaden zitten in allerlei vruchten, waar vogels en andere dieren weer van eten. En mensen ook. Want ook gekweekte producten, van het veld, uit de boomgaard of uit de kas, hebben als bloem in veel gevallen bijen te eten gegeven. Veel telers huren bijenvolken in voor de weken waarin hun planten en bomen bloeien. Zo zijn ze zekerder van een goede opbrengst. Ook aan de zaadjes in pakjes groenten- of bloemenzaad zijn vaak ingehuurd bijenvolken te pas gekomen.

Dracht

Honingbijen kunnen elkaar via de bijendans vertellen waar veel voedsel is te vinden. Bij voorkeur bezoeken honingbijen massaal bloeiende plantensoorten en blijven zo'n bloemenmassa bezoeken tot die bloemen zijn uitgebloeid. Honingbijen zijn 'bloemvast'. Die bloemvastheid levert tijdens de bloei veel nectar en stuifmeel op, tenminste als het weer ook voor de bijen meewerkt. Een imker spreekt dan van een goede dracht.

Rijke natuur – arme natuur

Het werkgebied van de haalbijen beslaat grofweg een cirkel met een doorsnee van ongeveer zes kilometer.

Het middelpunt is natuurlijk hun kast, waar het nest is. Is het weer te koud of nat, dan blijven ze dicht bij huis. Als haalbijen verder dan drie kilometer weg moeten, dan is er van rendement geen sprake meer. Verder weg vliegen kost meer energie, en neemt meer tijd, dus zijn er minder vluchten per dag. Staan er ook nog eens meerdere volken bij elkaar of bevliegen veel volken van collega-imkers hetzelfde drachtgebied, dan wordt de spoeling al snel te dun door 'overbegrazing'.

Een goede imker kent het werkgebied van zijn volken. Als er onvoldoende bloeit, zal hij zijn volken over een groter gebied verspreiden moeten neerzetten of minder volken gaan houden. Ook een houder van bijen is tenslotte verantwoordelijk voor zijn dieren. Andere goede stappen zijn drachtverbetering rondom de eigen stand en de volken naar rijkere drachtgebieden brengen. Zo'n imker 'reist' met zijn bijen.

Of goede bijenplanten daadwerkelijk een rijke dracht voor bijen betekenen, wordt bepaald door de omstandigheden tijdens de bloei. Allereerst het weer (een goede temperatuur en veel zonneschijn). Ook moet er voldoende vocht in de grond zitten.

Bijenvolken kunnen heel goed voor zichzelf zorgen, maar in ons land kunnen ze bij de voedselvoorziening wat hulp goed gebruiken. Maak daarom van elke tuin een bloeiend paradijs waar bijen nooit vergeefs voedsel komen zoeken. Natuur- en milieuorganisaties roepen op tot meer en diverse aanplant van drachtplanten, waar de bijen, net als alle insecten die van nectar en stuifmeel leven, het van moeten hebben.

Borage

Fragaria

Welke bloemen?

Niet alle bloemen worden door bijen bevlogen, in imkertermen: niet alle planten met bloemen zijn drachtplanten. Sommige produceren geen nectar of ze doen het wel, maar bijen kunnen er niet bij, zoals ingeval van de vlinderstruik. Daarvoor is de bijentong te kort. Planten met dubbele bloemen leveren ook geen bijdrage. En bijen zijn vooral dol op grote aantallen (dracht)bloemen bij elkaar. Daarom houden ze ook zo van sommige gezaaide veldgewassen: koolzaad, luzerne, gele mosterd, radijs/ramenas en Phacelia - bijenvoer

Maar daarnaast is er zoveel meer. Belangrijke drachtplanten zijn een aantal bomen, zoals linde (op een zwoele avond hoor je tijdens de bloei de insecten gonzen), acacia, kastanje, esdoorn, allerlei vruchtbomen, lijsterbes. Sommige hiervan tref je aan als straatbeplanting, in openbaar groen, grote tuinen en parken.

Langs weg en sloot groeien veel wilde bloemen die door bijen bezocht worden. Bijvoorbeeld paardenbloem, hondsdrif, dovenetel, bereklauw, distels, herik, (honing)klaver. Bij rode klaver zit de nectar voor de tong van honingbijen te diep.

In natuurgebieden vinden we drachtplanten als heide, wilg (zoals kruipwilg in de duinen en schietwilg in de grienden), vuilboom of sporkehout, braam, zulte of zeeaster, lamsoor, wilgenroosje, koninginnenkruid en in de Biesbosch de reuzenbalsemien.

Veel honingbijen worden gehouden in woongebieden, waar ze het samen met hun medebestuivers, de hommels, de solitaire bijen en de zweefvliegen, moeten hebben van de bloemen die er groeien in tuinen en openbaar groen. Juist hier kan iedereen een bijdrage leveren door voor die plaatsen bloemen en planten te (helpen) kiezen die door

die insecten bezocht worden. Heb je zelf geen tuin, wijs dan wijkraad of gemeentebestuurders op het belang van het voortbestaan van al die insecten.

Pleit ervoor meer drachtplanten in het openbaar groen op te nemen, zoals dwergmispel (*Cotoneaster*), sneeuwbes (*Symphoricarpos*) en volwassen vomen van klimop (*Hedera*). Men zou er een gewoonte van moeten maken om braakliggende terreinen in te zaaien met bijvoorbeeld Phacelia of een passend inheems wildebloemenmengsel. Goed voor kleur en insectenleven!

In particuliere tuinen kunnen krokus, sneeuwkllokje, scilla, lavendel, zonnehoed, zonnebloem, hemelsleutel, guldenroede, Oost-Indische kers, kaasjeskruid en aanverwanten uit de Malvafamilie, en lipbloemigen zoals dropplant, kattenkruid en verschillende kruiden samen in alle seizoenen onze bijen helpen bedienen.

Tulp

Phacelia

Wilg

Koolzaad

Appelbloesem

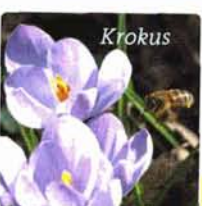
Sneeuwkllokje

Paardenbloem

Balsemien

Krokus

Duizendblad

Leverkruid

Korenbloem

Braam

Malva

Elk seizoen is er bijenwerk

Mensen praten altijd over het weer, bijen leven ermee. Het bijenvolk doet niet anders dan zich er elke dag in alle seizoenen op instellen. Hoe?

Honingbijen vinden het weliswaar prima om door imkers in kasten of korven gehouden te worden, maar eigenlijk staan ze nog met al hun zes pootjes in de natuur en doen ze wat die natuur, inclusief het weer plus hun eigen overlevingsinstinct, ze ingeeft. Zo bepalen zij en niet de bijenhouder wanneer en waar er voedsel wordt gezocht, of het tijd is om te zwermen, welke vreemdelingen uit de kast geweerd worden, enzovoorts. Die vrouwengemeenschap, want dat is een bijenvolk in hoofdzaak, weet zonder instructieboekje op het juiste tijdstip de vele daarbij horende taken te klaren.

Als in de voorjaarszon de buitentemperatuur voor het eerst tot 9-10 °C oploopt, wordt in de bijenkast een soort veelzijdig uitzendbureau geopend. De eerste bijen gaan de kast uit om naar vers voedsel te zoeken. Tegelijkertijd gaat een ploeg huisbijen of werksters aan de voorjaars-schoonmaak. Ze maken de raten schoon waarin straks de koningin haar eitjes kan leggen en waarin ze verse nectar en stuifmeel opslaan, verzameld door die eerder genoemde uitzendkrachten. Naarmate meer planten in bloei komen en er dus meer stuifmeel en nectar in de aanbieding is, worden meer vliegbijen voor de voedselvoorziening ingeschakeld. Dat is ook nodig met al dat jonge grut. De koningin heeft namelijk intussen haar legcapaciteit tot 2000 eitjes per dag opgevoerd en bij een dergelijke productie - afhankelijk van het weer! - is de 'bijenkorf' gauw vol met zo'n 30-40.000 bijen.

Voor je het weet groeit het volk uit zijn jasje: het moment waar op het zich in tweeën splitst. Bij een lekker weertje vertrekt een deel van het volk met de koningin naar een nieuw onderkomen, dat even daarvoor door gespecialiseerde speurbijen is uitgezocht. De achterblijvers hebben inmiddels een paar jonge koninginnen opgekweekt waarvan er eentje overblijft en hun nieuwe koningin wordt.

Als het voorjaar ongemerkt in de zomer is overgegaan en de voedselstroom afneemt, raakt ook de groei van het volk over zijn top heen. Maar de dames krijgen geen tijd om te luieren, want in huis wordt nu een ploeg werksters ingezet om het voedsel van de vliegbijen in ontvangst te nemen en op te slaan als proviand voor de komende winter. Hebben de bijen pech doordat de imker honing gaat slingeren, dan kunnen ze weer min of meer van voren af aan beginnen met opbouw van hun wintervoorraad. Gelukkig krijgen ze door diezelfde

slingeraar de suiker dan in de kast aangeboden, dus thuisbezorgd. In september is er nog een heel apart klusje voor de vrouwengemeenschap, want dan moeten alle darren – de mannen – naar buiten worden gewerkt. Hun taak als mogelijke bevruchters van jonge koninginnen buiten in de zomerlucht zit erop en dergelijke nu nutteloos geworden mee-eters kan het volk in de komende winter niet gebruiken.

Ik raakte echt geïnteresseerd toen ik doorkreeg hoe simpel de architectuur van een bijen-kast of -korf is, maar hoe ongelooflijk ingewikkeld wat zich daarbinnen afspeelt. Het vooruitzicht dat ik ook zoiets onbegrijpelijk moois kon bezitten in zo'n simpele kist trok me over de streep.'
Bart

Op weg naar het einde van het jaar krimpt het volk doordat de koningin minder eitjes legt dan er bijen sterven. Ook komt er minder voedsel binnen. Door een speciaal menu zijn er nu bijen ontstaan die met een paar duizend (half)zusters en de koningin de winter kunnen overleven. Het komt er wel op aan dat er dan voldoende brandstof (suiker) aanwezig is. Honingbijen, die koudbloedig zijn, beschikken over een trucje om zonder winterslaap de winter door te komen. Ze overleven de koude door in een tros dicht op elkaar te zitten, 'kortjes bij dichjes', terwijl ze door spierbewegingen warmte produceren. Dat kunnen ze wel een half jaar volhouden, tot het nieuwe lenteseizoen aanbreekt. Het uitzendbureau is in die barre periode wegens gebrek aan werk even gesloten.

Kost bijenhouden veel tijd?

Hoeveel tijd het bijhouden vraagt is eigenlijk niet in het algemeen te zeggen. Je kunt er zoveel tijd in stoppen als je wilt. Een bijenvolk in leven houden vraagt weinig aandacht, maar bezig zijn met het bijenvolk is juist het mooiste van deze hobby. Hoeveel tijd kosten boeken? Oneindig als je niets liever doet dan lezen.

Een ervaren imker heeft genoeg aan drie uur per jaar om een bijenvolk de noodzakelijke verzorging te geven. De onervaren imker heeft daar echt niet voldoende aan. Honing slingeren kost ook tijd. Maar honing oogsten (en slingeren) is iets wat de imker graag wil. Voor het welzijn van het bijenvolk hoeft dat niet.

Hoeveel tijd wil je steken in verenigingsactiviteiten? Het bezoeken van lezingen, congressen en praatavonden kan ook heel boeiend zijn. Kortom, de ene imker heeft genoeg aan drie uur per volk per jaar, de andere imker is er wekelijks, zo niet dagelijks mee bezig. Geheel naar eigen keuze.

Belangrijk verschil tussen bijhouden en het houden van andere dieren is dat er weinig dagelijks terugkerende zorg nodig is. Een bijenvolk met genoeg voedsel kan het maanden zonder imker stellen.

Maar er zijn een paar momenten in het jaar dat een imker zijn werk niet mag uitstellen. Tussen half mei en half juni zal hij het zwermen met maatregelen willen zien te voorkomen. Dat doet hij door de koningin met wat van haar bijen naar een nieuwe kast te verhuizen. Daar zit aan vast dat hij 13 dagen later moet controleren of er in het oude volk vervangende nieuwe koninginnen zijn geboren. En eind juni en zeker half augustus moet hij de varroamijt bestrijden. Daarbij komt het niet op een dag aan, maar het mag niet voortdurend doorgeschoven worden. Ook deze zorg voor de bijen hoort erbij. Anders houdt hij geen volk over.

Het aparte van bijenzorg in het algemeen is je afhankelijkheid van het weer en de reactie van de bijen daarop. Dagelijks een huisdier moeten verzorgen heeft het voordeel dat het vast in je tijdschema wordt opgenomen. Dat je, kijkend naar je bijen, steeds weer moet afwegen of het tijd is om je bijen te verzorgen, voelt daar om soms aan alsof ze alwéér tijd van je opeisen. Maar ja, een goed boek pak je ook graag weer op.

Gevaarlijke bijenparasiet en meer

Bijenziekten zijn van alle tijden en onder imkers bekend. Maar tegenwoordig weet ook het grote publiek van de wereldwijde problemen met de bijengezondheid. Er wordt veel over geschreven en gediscussieerd. Allerlei oorzaken worden genoemd om te verklaren waarom bijenvolken tegenwoordig zoveel vaker ziek worden en doodgaan. De belangrijkste boosdoener is een parasiet, de varroamijt.

Die varroa is van een Aziatische bijensoort overgestapt op onze Europese honingbij en bereikte midden jaren '80 van de vorige eeuw ons land. Voor die Aziatische bij is de varroamijt een onschadelijke gast, maar voor onze honingbijen een dodelijke metgezel. Als wij imkers onze bijen niet helpen door hem te bestrijden, is de kans groot dat onze volken zo worden aangetast dat ze doodgaan.

Nu is een bijenvolk een gecompliceerde samenleving van insecten, die bovendien door veel factoren wordt beïnvloed. Denk aan het weer en het voedselaanbod. Daardoor is voor

de succesvolle bestrijding van de varroamijt, naast deskundigheid, soms een beetje geluk nodig. Voor de beginnende imker zijn voorschriften beschikbaar die hem helpen z'n bijenvolken te ondersteunen in zijn strijd met de mijt. Maar er speelt meer. Ons dichtbevolkte en bezige land is vol met menselijke activiteiten die nadelig zijn voor honing- en stuifmeelende insecten.

Een omgeving met weinig bloemen kan in combinatie met bijvoorbeeld infecties en milieuverontreiniging voor honingbijen een extra gevaarlijke mix betekenen. Voor solitaire bijen komt daar nog eens het wegvallen van de noodzakelijke natuurlijke ecosystemen bij.

Het kan niet genoeg worden geroepen: een veelheid aan nectar- en stuifmeelgevende planten is goed voor de bijengezondheid. Geef daarom alsjeblieft meer ruimte aan bloemen, gezaaid of wild, en ook aan bloeiende bomen boven ons hoofd!

B&B voor alleenstaande bijtjes

Naast de sociaal levende honingbijen, zijn er in Nederland ook meer dan 300 soorten wilde bijen. De meeste van deze bijen leven solitair (niet als volk maar in hun eentje) en zijn bijzonder interessant om naar te kijken.

Een bij die nestelt in een gedroogde rietstengel, een stuk dood hout of een oude muur, is druk bezig stuifmeel aan te voeren om haar nageslacht van voedsel te voorzien. Sommige soorten verzamelen het stuifmeel aan hun achterpoten, andere onder hun buik en weer andere voor op hun kop. Er zijn zelfs bijen die hun nestplaats aan de binnenkant met stukjes blad behangen. Hoewel de meeste soorten bruin of grijs van kleur zijn, zie je ook regelmatig zwart, wit, rood en geel en soms zelfs groen of blauw metallic.

Als we deze bijen willen zien, kunnen we proberen ze te lokken. Bijvoorbeeld door ze een plaats te geven om te nestelen. Daarvoor zie je steeds vaker speciale bijennestkasten of bijenhôtels: hout- en steenblokken met gaten erin geboord, of bundels rietstengels en bamboe die aan het uiteinde open zijn. Zo'n hotel kun je buiten op een zonnig plekje hangen; verschillende soorten solitaire bijen zullen daar graag gebruik van willen maken. Een tuin heb je niet eens nodig, een balkon is genoeg. Wees niet bang om gestoken te worden, deze bijen zijn absoluut niet agressief. Ze verdedigen hun nest niet en ze zullen ook niet op je taart of drankje afkomen als je buiten zit.

Omdat de meeste van deze bijen het liefst binnen enkele tientallen meters rond het nest blijven, is het wel belangrijk dat er voldoende bloeiende planten in de omgeving staan. Als je een tuin hebt, kan een klein bloemperkje al erg van nut zijn.

Hoe kom je aan zo'n hotel? Die koop je kant-en-klaar, bijvoorbeeld in het Bijenhuis, maar je kunt er ook zelf een maken. In beide gevallen kun je terecht op www.bijenhôtels.nl.

Eigen honing !

*honey
I love
you*

Eind mei kan men de eerste honing slingeren: geurig en licht, met paardenbloem als basis en al naar gelang de streek, een vleugje prunus, mei- en sleedoorn, wilg en appel. Voor zomerhoning vliegen de bijen op bloemen in stadstuinen, bermbloemen, akkerranden, velden met phacelia, witte klaver of luzerne of bloeiende bomen als linde en tamme kastanje. In de nazomer volgt dan nog de honing van de heide en reuzenbalsemien. Bomen als linde en tamme kastanje. In de nazomer volgt dan nog de honing van de heide en reuzenbalsemien.

Honing is eigenlijk het reservevoedsel van de bijen. Een imker zal zijn bijen éérs de kans geven genoeg voor zichzelf te verzamelen en als volk groot en sterk te worden. Pas daarna zet de imker er een honingbak bovenop. Daaruit kan, als het weer meezit, 'geogst' worden voor menselijke consumptie.

Het productieproces van honing begint al in de plant, met het zoete voedingssap dat door de plant stroomt, zoals bloed door onze aderen. De nectarklieren in de bloemen van de plant scheiden dit sap, de nectar, uit en trekken zo insecten aan die voor bestuiving zorgen. Bijen verzamelen de nectar, slaan het op en veredelen het tot het natuurlijke product honing. Enzymen van de honingbij, voornamelijk invertase, zetten sucrose in de nectar om in de enkelvoudige

suikers glucose en fructose. Vervolgens dikken de bijen die suikeroplossing in tot honing met nog maar ongeveer 20% water. Dan is de honing rijp en verzegelen de bijen de cellen met was. Met zoveel suiker en zo weinig water kan de wintervoorraad niet bederven!

Honing is meestal een mengsel van nectar van verschillende planten. Je kunt bijen niet dwingen op één bloemsoort te vliegen. Met die nectar komt altijd stuifmeel mee. Daaraan kun je met de microscoop zien welke planten de bijen hebben bezocht.

Honing bevat verschillende suikers en allerlei stoffen die van nature in plantensappen zitten zoals vitaminen en mineralen. Die plantstoffen bepalen de smaak. Honing bevat ook bijenzymen. Als de honing nog niet 'rijp' is bij het oogsten, kan ze gaan gisten; er zat dan nog te veel water in. Heel soms komen in honing sporen voor van de bacterie *Clostridium botulinum*. Die kunnen zuigelingenbotulisme veroorzaken. De darmflora van baby's is nog in ontwikkeling en biedt onvoldoende bescherming tegen deze sporen. Reden om geen honing te geven aan kinderen jonger dan een jaar.

Geen lekkerder honing dan honing direct uit de raat. Nederlandse raathoning en ook brokhoning, een stuk raat in een pot vloeibare heldere honing, zijn een zeldzame delicatessen. Raathoning is een kwetsbaar product waarvan de winning extra zorg vraagt want de was moet dun zijn en de raat mooi recht uitgesneden. Het lekkerst is heidehoning in de raat, in een reepje op warm geroosterd brood. De honing-wascombinatie vloeit dan een beetje uit...

Meer lezen over bijen en bijenhouden

Hoe meer glucose er in de honing zit, hoe sneller ze versuikert. Koolzaadhoning doet dat al na enkele dagen. Honingsoorten met veel fructose, zoals acacia-honing, blijven heel lang helder. Versuikerde honing wordt weer vloeibaar door het potje honing in een pannetje water (max. 40°C) te verwarmen.

De laatste jaren zijn in honing steeds meer antibiotische stoffen aangetoond. Wordt honing verdund met water of speeksel dan splitst het enzym glucoseoxydase de suikers. Daarbij komt waterstofperoxide vrij en dat werkt tegen sommige wondinfecties en keelontsteking. Geselecteerde honing wordt o.a. toegepast bij slecht genezende (brand) wonden. We hebben het dan over apitherapie, een alternatieve geneeswijze waarbij men gebruik maakt van bijenproducten zoals honing.

Mijn belangstelling voor de bijenhoudersrij? Dat komt geloof ik door de vader van een buurjongetje vroeger. Die liet me honing proeven. Ik mocht m'n vinger in een verzegelde raat steken. Die smaak heb ik ervaren als iets buitenaards.

Bart

Beroeps

In Nederland zijn een aantal beroepsimkers. Zij verdienen hun geld vooral met de verhuur van bijenvolken voor bestuiving in kassen. De verkoop van honing is een onbetrouwbare inkomstenbron, weersafhankelijk als deze is.

Websites

- www.bijenhouders.nl (website van de Nederlandse BijenhoudersVereniging) Via deze website is ook deze brochure gratis te downloaden. Je kunt er informatie vragen en je aanmelden voor gratis toezending van de digitale nieuwsbrief Imkernieuws. Bekijk er de film 'De bij en wij', met uitleg over het bijenleven en het werk van een imker. Evenementen- en cursusagenda.
- www.bijenhuis.nl (webwinkel voor imkerspullen)
- www.bijenhouden.nl (imkerforum)
- www.imkerpedia.nl (webencyclopedie over het houden van onze honingbij)
- http://library.wur.nl/ojs/index.php/bijenhouden/index (archief van het maandblad voor de bijenteelt vanaf 1898)
- www.wildebijen.nl
- www.bijenhotels.nl (bijenhotels en andere nestgelegenheden voor wilde bijen).
- www.bijen.wur.nl (website van de bijenonderzoeksgroep van Wageningen UR)

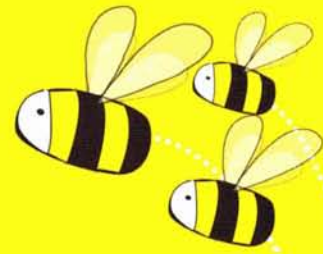
Boeken

- Bijenhouden, hoe doe je dat? Friedrich Pohl, 2008. Zie p. 5 van deze speciale uitgave van Bijenhouden
- Honingbijen. Jürgen Tautz, 2012. [*achtergrondkennis over het bijenvolk*] KNNV uitgeverij ISBN 978 905 011 307 6
- Gids van bijen, wespen en mieren. Heiko Bellmann, 2003. Tirion Natuur. ISBN 90 5210 293 7
- Bijen. Fascinerend, essentieel en bedreigd. [*achtergrondkennis over bijenhoudersrij en haar problemen*] Stichting Biowetenschappen en Maatschappij ISBN 978 907 319 660 5.
Te bestellen via www.biomaatschappij.nl,
via tel. 070 344 07 81 of bwm@nwo.nl

Tijdschriften

- Bijenhouden (van de NBV)
- Maandblad van de Vlaamse Imkersbond
- Deutsches Bienen-Journal (uitgave Bauernverlag, Duitsland)

Bijenhouders doen het samen... in een **netwerk**

Alleen is maar alleen, ook als je bijen houdt. Daarom zijn ook bijenhouders plaatselijk en landelijk georganiseerd. De Nederlandse BijenhoudersVereniging, uitgever van deze publicatie, telt ongeveer 6500 leden en is daarmee in haar soort de grootste van Nederland. Op de site www.bijenhouders.nl staat bij Afdelingen een landkaartje, met in alle provincies samen ruim 200 bijenkorfjes. Elk korfje linkt door naar een plaatselijke vereniging (=afdeling) van de NBV.

Imkerlatijn en meer

De beste manier om met plaatsgenoten-bijenhouders in contact te komen is via zo'n afdeling. Volg je een basiscursus, dan kom je vanzelf in aanraking met de vereniging die jouw cursus op touw heeft gezet. Als cursist ben je dat eerste jaar gratis lid van de landelijke NBV, inclusief tijdschrift en digitale nieuwsbrief. Het allerbelangrijkst is dat je er een open oor vindt voor al je bijenvragen. Zo vind je in je eigen omgeving een mentor en kan je een volkje bemachtigen. Soms wordt er gezamenlijk met de bijen 'gereisd' naar bongerd, koolzaad of heide, met wie weet daarna een honinggoogst. Vaak zijn er lezingen, excursies, honingkeuringen.

Je vindt er geestverwanten met wie je een zwerm gaat scheppen of een imkermaatje dat je inwijdt in de fijne kneepjes van het vak.

Centrale post: het Bijenhuis

Dat alles is mogelijk door grote vrijwillige inzet van leden, als bestuurder, redacteur, commissielid, organisator. Een beroepssecretariaat in het Bijenhuis in Wageningen verleent daarbij ondersteuning. Het Bijenhuis is trefpunt van een bonte stoet aan imkers en centraal contactpunt voor de buitenwereld. Of het nu om een zwermmelding gaat, of om het Jeugdjournaal dat iets over bijen wil weten....

NBV: Lid worden? Informatie inwinnen?

Nederlandse Bijenhoudersvereniging en het Bijenhuis, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
0317 422422. Bereikbaar: ma-vrij van 9-16 uur
secretariaat@bijenhouders.nl, www.bijenhouders.nl

Winkel

In het Bijenhuis is ook een winkel voor imkerijbenodigdheden, boeken, zaden, honingproducten, wildebijenhuisjes, kaarsen en vele andere bij-zaken.

Kijk op de website voor de actuele openingstijden.

0317 422733, bijenhuis@bijenhuis.nl, www.bijenhuis.nl

Landelijk netwerk

Via die vereniging, en vooral via het gedegen vakblad Bijenhouden en de digitale nieuwsbrief Imkernieuws, krijg je ook te maken met de landelijke activiteiten, namelijk die van de NBV zelf. Het allergezwaarste aspect van 'het land' is het intensieve netwerk van kennis en ervaring dat de NBV vertegenwoordigt. Op het gebied van de praktische bijenhouderij, maar ook op dat van theorie en achtergrondkennis.

Onder de formele NBV-structuur van Hoofdbestuur, regionale Groepen, plaatselijke afdelingen, commissies en werkgroepen ligt een wereld van levendige onderlinge contacten, samenwerking, ontmoetingen en kennisoverdracht plus veelzijdige belangenbehartiging voor bij en imker. De NBV nodigt nieuwkomers in de bijenhouderij dan ook uit met dat netwerk kennis te maken om daarna lid te worden en actief mee te doen.

Wat maakt die landelijke NBV allemaal mogelijk?

Studiedagen, opleidingen, cursussen. Voorlichtingsmateriaal. Open imkerijdagen in het 2e weekend van juli.

NBV-bestuursleden zorgen voor contacten met parlement-sleden, overheden en onderzoekers, met instituties zoals Staatsbosbeheer en land- en tuinbouw-organisaties. Ze spannen zich in voor allianties met allerlei natuurinitiatieven zoals het Jaar van de Biodiversiteit (2011) en het Jaar van de Bij (2012), BijenkennisNET - LTO-projecten (2012) en Idylle - Vlinderstichting (2013), Manifest Levende Natuur (2016).

NBV-afdelingen
in Nederland